

Monumental minnepolitikk: Russlands bruk av sovjetiske og russiske krigsminnesmerker i Nord-Norge 2014–2023

Joakim Aalmen Markussen
UiT Norges arktiske universitet, Norge

Abstract: Monumental Memory Politics: Russia's Utilization of Soviet and Russian War Memorials in Northern Norway 2014–2023

This article explores how changes and developments of Kremlin's WWII memory politics has impacted the use of Soviet and Russian war memorials by Russian diplomats in Northern Norway between 2014 and 2023. It examines the growing interest of Russia's consulate general in Kirkenes in organizing joint commemorative events with local Norwegian politicians, notably on Russia's Victory Day on May 9th. Since 2014, memory policy has increasingly become a constituent of security policy in Russia, and challenges to the official narrative of World War II are viewed as threats to national identity and integrity. How has Russia's utilization of Soviet and Russian WWII memorials in Northern Norway changed between 2014–2023? This article demonstrates how the Consulate General has promoted the official Russian narrative of the Soviet Victory to memorials in Northern Norway and incorporated the use Russian military-patriotic symbols like St. George ribbons during its commemorations. Through its progressively assertive memory policy, the Consulate General has worked to inscribe Norway as an ally in Russia's ongoing memory wars in Europe.

Keywords: memory wars, memory politics, war memorials, Russia, Norway

Denne artikkelen handler om hvordan russiske statlige representanter i Norge har intensivert sin bruk av krigsminnesmerker i Nord-Norge i takt med endringene i russisk minnepolitikk i tiden etter den russiske annekasjonen av Krym i Ukraina i 2014. Artikkelen undersøker den økende interessen hos Russlands generalkonsulat i Kirkenes for å arrangere krigsminnemarkeringer sammen med norske lokalpolitikere, spesielt i forbindelse med den russiske seiersdagen 9. mai. I samme tidsrom har russiske militærpatriotiske symboler som St. Georg-sløyfer, sovjetiske flagg og

---

Kontaktinformasjon: Joakim Aalmen Markussen, e-post: joakim.a.markussen@uit.no

©2024 Joakim Aalmen Markussen. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Markussen, J. A. (2024). *Monumental minnepolitikk: Russlands bruk av sovjetiske og russiske krigsminnesmerker i Nord-Norge 2014–2023*, *Nordisk Østforum* 38, 60–82. <https://doi.org/10.23865/noros.v38.6091>

stjerner dukket opp på både blomsterkranser og jakkeslag – på russiske og norske deltakere – under minnemarkeringer i landsdelen. Hvordan har Russlands bruk av krigsminnesmerker i Nord-Norge forandret og utviklet seg i perioden mellom 2014 og 2023?

Minnepolitikk har blitt sikkerhetspolitikk i dagens Russland, og kritikk mot regimets offisielle narrativ om andre verdenskrig blir av Kreml framstilt som trusler mot nasjonal identitet og regimets integritet (McGlynn, 2023, s. 103–107). Ved å innrullere krigsminnesmerker i Nord-Norge i det offisielle russiske narrative, kan Norge framstilles som en alliert i Russlands kamp for å bekjempe det Kreml beskriver som forfalskning av historien om Sovjetunionens krigsinnsats. Parallelt med at Kreml legitimerer bruk av sterke utenrikspolitiske virkemidler med bakgrunn i kampen mot forfalskning av historien, har Russland arbeidet med å skape inntrykk av å ha allierte i disse såkalte minnekrigene (Miller, 2020). Artikkelen argumenterer for at Russlands generalkonsulat har forsøkt å legge premissene for hvordan sovjetiske og russiske krigsminnesmerker i Nord-Norge skal fortolkes, som et ledd i å forme et felles narrativ i tråd med Russlands sikkerhetspolitiske interesser.

Denne artikkelen tar ikke opp spørsmålet om hvorvidt Russlands minnepolitikk i utlandet først og fremst skal tolkes som forsøk på å overbevise den russiske opinionen om at Russland har vennligstilte naboland, eller som forsøk på å skape minnepolitiske allianser. Artikkelen dokumenterer imidlertid at generalkonsulatets symbolske appropriasjon av krigsminnesmerker i Nord-Norge i perioden 2014–2023 dreide seg om mer enn kun å skape inntrykk av norsk vennlighet og sympati i russisk offentlighet. Den statlige russiske representanten la dermed grunnlaget for at Russland kunne framstille Norge som minnepolitisk alliert og som et sympatisk og vennligstilt naboland. Generalkonsulatet er ikke den eneste russiske aktøren som har vært involvert i denne prosessen, og tidligere forskning (se spesielt Myklebost, 2023) har dokumentert andre russiske aktørers minnepolitiske aktivitet i grenseområdene i Nord-Norge. Ved å analysere generalkonsulatet i Kirkenes, som tross alt er det offisielle Russlands *statlige* representant i landsdelen, tilbyr denne artikkelen et annet blikk på Russlands minnepolitiske aktivitet overfor Nord-Norge spesielt, og Norge generelt.

Størsteparten av kildematerialet for artikkelen består av pressemeldinger og innlegg på sosiale medier fra det russiske generalkonsulatet i Kirkenes. Disse kildene dokumenterer generalkonsulatets minnepolitiske aktivitet, og tekstene er, med ytterst få unntak, publisert på både norsk og russisk.¹ Selv om det er vanskelig å bedømme rekkevidden av dem, er innleggene myntet på et norsk og russisk publikum. I seg selv sier de likevel lite om Russlands overordnede minnepolitiske målsettinger i Nord-Norge eller norske reaksjoner på generalkonsulatets aktivitet. Ved å sammenstille åpent tilgjengelige dokumenter fra kremlin.ru og mid.ru med det empiriske materialet fra generalkonsulatets sosiale medier, er det likevel tydelig at Norges behandling

¹ En oversikt over alle kildene som denne artikkelen har benyttet ligger i en egen liste bakerst.

av den sovjetiske krigshistorien trekkes fram som et eksempel til etterfølgelse for andre stater, men også som en illustrasjon på at det – med russiske øyne – nytter å innrullere minnepolitiske allierte.

Spørsmålene om hvordan norske lokalsamfunn, nasjonale og lokale politikere, i tillegg til sentrale norske myndigheter, reagerte på generalkonsulatets minnepolitiske offensiv i denne perioden, faller utenfor denne artikkelens fokusområde, men fortjener like fullt mer forskningsmessig oppmerksomhet. Det forutsetter imidlertid grundige undersøkelser av andre kilder. Denne artikkelen fokuserer på å dokumentere generalkonsulatets omfattende og systematiske minnepolitiske aktivitet, og argumenterer for at det har vært i tråd med Kremles sikkerhetspolitikk å framstille Norge som minnepolitisk alliert. Kildematerialet som ligger til grunn for undersøkelsene viser at generalkonsulatets minnepolitikk har blitt stegvis mer offensiv i perioden 2014–2023.

Det første steget var å framstille norske 8. mai-markeringer som identiske med russiske seiersdagsmarkeringer. Det neste var å ta initiativet til egne seremonier og introdusere russiske seierssymboler til et stadig større antall krigsminnesmerker i landsdelen. Det tredje steget var å invitere norske lokalpolitikere til å delta i *russiske* minnemarkeringer i Nord-Norge. På tross av at det russiske narrativet om krigen i økende grad har blitt brukt til å legitimere Russlands aggresjon i Ukraina i samme tidsrom, har generalkonsulatet skapt et inntrykk av en minnepolitisk allianse mellom Norge og Russland. Artikkelen vil argumentere for at generalkonsulatet, gjennom sin bruk av krigsminnesmerker i Nord-Norge, har skapt et narrativ om at folkene på begge sider av grensen deler de samme perspektivene på hva Sovjetunionens krigsinnsats betydde, men ikke minst også at de har en felles interesse av å ivareta og belyse dem.

Krigsminnesmerker som utenrikspolitiske verktøy

Minnesteder, minnesmerker og monumenter utgjør den nødvendige infrastrukturen for å formidle samfunnets kulturelle minner (Dickinson et al., 2010, s. 10). Kulturelle minner forstås her som et overordnet narrativ om utvalgte historiske hendelser, som i sin tur utgjør fundamentet for nasjonal identitet (Erll & Young, 2011, s. 33). Monumenter og statuer brukes i en «active dialogue» om hvilke perspektiver fortiden skal formidles med (Bonder, 2009, s. 62–69), og en vesentlig del av denne dialogen består av hvordan offentlige myndigheter bruker minnesmerkene. Offentlige representanters deltakelse i markeringer og seremonier er nemlig med på å skape det som ofte betegnes som offisiell historie, eller «state-sponsored history» (Niven, 2007, s. 41; Sumartojo, 2018, s. 449).

Siden nasjonale narrativ handler om å formidle statens selvbylde og ambisjoner, har minnesmerker og monumenter også viktige utenrikspolitiske funksjoner – de utgjør et redskap for å formilde statens selvbylde på den internasjonale scenen (Baird, 2012, s. 113–114; Forsberg, 2016, s. 47–55; Klymenko, 2021; Muller, 2018). Sovjetunionen brukte for eksempel krigsmonumenter til å sementere sitt narrativ

om sovjet hærens avgjørende innsats i seieren over Nazi-Tyskland og til å legitimere innflytelse i områder som ble erobret av Den røde armé under verdenskrigen. Slike monumenter «were inevitably seen not only as a reminder of Soviet sacrifices, but also as tools of intimidation» (Gabowitsch, 2014). Monumentene ble påminnelser om en maktfaktor som la premissene for politikk og dagligliv i vertslandet gjennom den kalde krigen. Nettopp derfor ble flere sovjetiske krigsmonumenter flyttet, fjernet eller ødelagt ettersom de tidligere sovjetrepublikkene fikk sin selvstendighet etter Sovjetunionens kollaps i 1991 (Dunkley, 2023, s. 228; Sumartojo, 2018, s. 454, 461). På det tidspunktet manglet det nye Russland både midler, mulighet og interesse til å reagere mot at monumentene, og den utenrikspolitiske verdien i dem, forsvant fra det som før hadde vært den sovjetiske innflytelsessfæren.

Siden president Vladimir Putin kom til makten, har historie i økende grad blitt brukt til å blåse liv i Russlands utenrikspolitiske ambisjoner (Haskins, 2021; Wijermars, 2016). Kreml har bygd opp et statsstyrt patriotisk narrativ som fokuserer på Sovjetunionens seier over Nazi-Tyskland (Bækken & Enstad, 2020, s. 8; Malinova, 2019, s. 95–98; Markussen & Mankova, 2022; Miller & Lipman, 2012, s. 255–256). Narrativet om den store fedrelandskrigen har blitt så avgjørende for Kremles politikk at James Wertsch beskriver det som at andre verdenskrig «sometimes appears to be the *only* noteworthy event of the 20th century» (Wertsch, 2021, s. 74). Jade McGlynn beskriver narrativet som «the core attribute of Russian identity» (McGlynn, 2023, s. 10–11). For å verne dette identitetsbærende narrativet mot kritikk, har Russland introdusert lover som setter juridiske rammer for dets innhold og perspektiver (Koposov, 2018, kap. 6; Mälksoo, 2015). I tillegg har utenriksministeriet fått et mandat om å bruke Russlands ambassader og konsulater aktivt i å forvalte minnene om Sovjetarmeens innsats utenfor Russlands grenser. De er instruert til å «sikre bevaring av sovjetiske militære graver på fremmede staters territorium» (kdmid.ru, 2023), og Putin har selv understreket behovet for en offensiv russisk minnepolitikk i utlandet (Kremlin.ru, 2016; TASS.ru, 2021).

Bakgrunnen for intensivering av minnepolitikken, både i utlandet og i hjemlandet, er at Russland tolker kritikk mot det offisielle narrativet som trusler mot den russiske statens integritet (Kangaspuro, 2021, s. 22). Kritikken kommer fra post-sovjetiske land der den Den røde armés framrykning i Europa framstilles som starten på en ny og mye lengre okkupasjon under den kalde krigen, og ikke som en frigjøring fra nazistisk okkupasjon. Spesielt i Baltikum, Ukraina, Polen og Tsjekia har fjerning eller omdefinering av kommunistiske symboler og monumenter blitt brukt av Kreml som beviser for at minnene om Sovjetunionens krigsinnsats er utsatt for ondsvinn «falsifisering» av russisk-fiendtlige krefter i Vesten (Antonov, 2019, s. 410–421; Ehala, 2009; Gabowitsch, 2018; McGlynn, 2023). Russlands regimestyrte minnepolitikk kommer derfor lettest til syne i møte med andre staters motstridende perspektiver på fortiden. Narrativet om seieren over nazismen fikk økende politisk verdi for Kreml etter annekasjonen av Krym i 2014, som en del av den voksende konflikten med Ukraina (Dunkley, 2023, s. 229). Russlands minnepolitiske aktivitet har

gradvis blitt mer intensiv og offensiv etter dette vendepunktet, og i prosessen med å bekjempe forfalskning av historien framstilles fjerning av sovjetiske krigsminnesmerker som eksempler på nazistisk revansjisme. Anti-nazistisk retorikk har blitt «the key message in governmental policies and strategies dealing with the past» (Antonov, 2019, s. 410–421; Edele, 2017). Når kritikk mot det offisielle narrativet ikke lenger handler om historiefaglige uenigheter, men om sikkerhetspolitiske trusler, kan Kreml bruke det til å legitimere sterkere virkemidler og en offensiv utenrikspolitikk for å bekjempe det.

Krigsmonumentene i utlandet har dermed både fått ny propagandaverdi og en viktig utenrikspolitisk funksjon. Overfor den russiske opinionen brukes andre staters fjerning eller omdefinering av sovjetiske krigsminnesmerker til å legitimere fiendebilder og aggressiv utenrikspolitikk, og i utlandet holdes krigsminnesmerker under oppsyn for å avgjøre om vertslandet er vennlig- eller fiendtligstilt overfor Russland. Der ligger også den sikkerhetspolitiske nytteverdien: Russland bruker på den ene siden krigsminnesmerker som utgangspunkt til å skape provokasjoner, uro og til å utøve politisk press (Plokhly, 2017; RAPSİ, 2020). På den andre siden brukes de til å eksportere det offisielle militærpatriotiske narrativet for å skape inntrykk av at Russland har allierte i kampen mot forfalskningen av Sovjetunionens krigsinnsats. Slike minnepolitiske allianser er ikke betinget av at de russiske perspektivene på historien åpenlyst støttes av ledere i andre land, slik som for eksempel i Belarus (Soroka & Krawatzek, 2021, s. 358). Som det vil komme fram senere i denne artikkelen tas nemlig også stilltiende aksept av det militærpatriotiske russiske narrativet til inntekt for å signalisere vennligsinnede holdninger overfor Kremles narrativ.

Sovjetiske krigsminnesmerker er ikke utelukkende assosiert med kontroverser og konflikter. Russland har brukt krigsmonumenter og krigshistorie til å skape samarbeid og dialog, spesielt overfor land som deler elementer av Russlands perspektiver på historien (Fedor, 2017). Når historie og kulturelle minner brukes til konstruktive formål i mellomstatlige relasjoner har Jade McGlynn betegnet det som *memory diplomacy*. Hun mener minnediplomati innebærer en produktiv politisk historiebruk – at målet er å bygge felleskap, samarbeid og dialog (McGlynn, 2020, s. 2, 2023, s. 122–125). Minnediplomati beskriver dermed det minne- og historiepolitiske håndverket som gjøres når politiske aktører identifiserer, skaper, utvikler og vektlegger felles erfaringer på tvers av landegrenser (McGlynn & Dureinovic, 2022, s. 1–2).

Selv om diplomati også kan være offensivt, forutsetter McGlynns definisjon av minnediplomati at det er enighet om hvilke funksjoner det historiske narrativet skal tjene, og ikke minst også et jevnbyrdig og likeverdig samarbeid mellom partene. Det finnes en lang norsk-russisk tradisjon for minnediplomatisk samarbeid. Bakgrunnen er at Den røde armé faktisk frigjorde norsk territorium i 1944, og deretter trakk seg betingelsesløst ut av Norge. Norge har dermed alltid delt, og aldri hatt grunn til å bestride, det grunnleggende premisset i Russlands narrativ; nemlig at Den røde armé skal forstås som en frigjørings hær, ikke en okkupasjonshær. Som det vil komme fram i denne artikkelen er likevel ikke minnediplomati en treffende beskrivelse av

generalkonsulatets minnepolitikk i Nord-Norge det siste tiåret. Artikkelen vil vise at generalkonsulatet, uten særlig interesse for samarbeid med norske partnere, i stedet har brukt det offisielle og stadig mer militærpatriotiske seiersnarrativet til egne politiske formål. Generalkonsulatet har imidlertid, blant annet ved å invitere norske lokalpolitikere til minnemarkeringer, arbeidet for få sin interesse for krigshistorien til å *se ut* som jevnbyrdig minnediplomati. Generalkonsulatets aktivitet knyttet til krigsminnesmerker i Nord-Norge vil derfor betegnes som en *offensiv minnepolitikk*.

Den russiske seiersdagen

Etter den kalde krigen ble historiesamarbeid med Russland ansett som et satsingsfelt med lav terskel, lav risiko og høy potensiell gevinst på norsk side: Det passet norsk utenrikspolitikk å bruke historie som et springbrett for folk-til-folk-samarbeid. Fra et lokalt perspektiv var det også en unik mulighet til å belyse de dramatiske krigshendelsene i Finnmark, et tema mange mente var utilstrekkelig anerkjent i norsk krigs- og okkupasjonshistorie (Markussen, 2020). Etter Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krym-halvøya i Ukraina i 2014 representerte historiesamarbeid dessuten en lite kontroversiell samarbeidsflate sammenlignet med andre felt, som for eksempel næringssamarbeid. Symbolpolitikk, som jo minnepolitikk tross alt er, var et av svært få tilgjengelige redskaper for å bevare det Lars Rowe har beskrevet som «samarbeidspotensialet i det bilaterale forholdet» etter 2014 (Rowe, 2018, s. 7–8). Når annet samarbeid ble vanskeligere, ble det av den grunn enda mer nødvendig å bevare dette redskapet. Fra samme tidspunkt tok Russlands generalkonsulat i Kirkenes det første steget på veien mot en mer offensiv minnepolitikk.

I Russland markeres avslutningen av andre verdenskrig under det som kalles *seiersdagen* den 9. mai. Det er på ingen måte unikt at Russland markerer dagen for seieren over Nazi-Tyskland, og lignende minnedager finnes i en lang rekke europeiske land. I norsk minnekultur markeres avslutningen på andre verdenskrig under frigjørings- og veterandagen 8. mai. På overflaten ser de to merkedagene forholdsvis like ut, men det er fundamentale forskjeller når det kommer til det minnehistoriske innholdet og den politiske betydningen av dem. I den norske tradisjonen minner dagen først og fremst om de som falt i kampen for frihet og demokrati (Lauritsen, 2020, s. 99). Under den russiske seiersdagen, derimot, kommer Kremles instrumentelle kobling mellom minnepolitikk, sikkerhetspolitikk og militærpatriotisme til eksplisitte uttrykk. Dagen er en enorm begivenhet som gjennom det siste tiåret i økende grad blir brukt til å markedsføre Kremles patriotiske og militariserede narrativ om andre verdenskrig, men som også brukes til å bekjempe «the influence of conflicting Western narratives inside the Russian public domain» (Kratochvil & Shakhanova, 2021, s. 442). Seiersdagen er mettet av militærpatriotiske symboler, og brukes til å vise fram militære avdelinger, moderne så vel som gamle stridsvogner, og annet militært utstyr (Soroka & Krawatzek, 2021). Militærparadane skaper inntrykk av at dagens Russland har de samme kapasiteter som Sovjetunionen – og dermed er

i stand til å gjenta bragden (Fedor, 2017, s. 13; Malinova, 2017, s. 50–51). Det første av generalkonsulatets offensive minnepolitiske grep var å skape inntrykk av at den norske 8.-mai seremonien i 2014 hadde sammenheng med den russiske seiersdagen.

Seiersdagsmarkeringer ved frigjøringsmonumentet i Kirkenes

Da frigjøringsdagen ble markert i Kirkenes i 2014, var det ordfører i Sør-Varanger Cecilie Hansen og statssekretær i Kunnskapsdepartementet Birgitte Jordahl som stod for markeringen. Hovedarrangementet fant sted ved partisanhjelpermonumentet ved Skytterhusfjellet utenfor Kirkenes. Det er et norsk monument som ble avduket i 1989, og som er reist til minne om 11 nordmenn som ble drept av tyskerne i 1943 for å ha bistått partisanene i Finnmark (Henriksen, 2018). I så måte var det en norsk markering i tråd med tradisjonen – man minnes nordmenns offer i kampen for et fritt og selvstendig Norge. I en pressemelding gjorde generalkonsulatet imidlertid et viktig narrativt grep ved å beskrive det som en seremoni «til minne om falne soldater og offiserer fra Den røde armé, norske patrioter og sovjetiske krigsfanger som døde i Norge». Markeringen illustrerte også, ifølge generalkonsulatet, «hvor viktig det var å bevare minner om en felles kamp av norske og russiske folk mot nazismen i løpet av den andre verdenskrigen» (Generalkonsulatet, 2014). For Russland var det tilsynelatende den felles interessen for å bevare minnene om krigen som var selve årsaken til det gode naboskapet i grenselandet, et perspektiv som ble underbygget de kommende årene.

I 2015 ble 8. mai-feiringen i Kirkenes nok en gang holdt ved monumentet over de falne partisanhjelperne. Fylkesmann Gunnar Kjønnøy holdt tale, mens generalkonsul Mikhail Noskov etter eget utsagn deltok som æresgjest (Generalkonsulatet, 2015). Dette året inneholdt markeringen også taler og kransenedleggelse ved frigjøringsmonumentet. Det er det mest sentrale sovjetiske krigsminnesmerket i Kirkenes, og ble satt opp og avduket i samarbeid mellom norske og sovjetiske myndigheter i 1952 (Markussen, 2021). Denne gangen ble også russiske militærpatriotiske symboler introdusert til norsk side av grensen. Generalkonsulen og andre russiske deltagere er avbildet med St. Georg-sløyfer på jakka (RGK-fb, 2015c). Siden 2014 har sløyfa både vært et symbol på kampen mot nazismen under verdenskrigen og kampen mot nynazisme i Europa i vår tid, noe Kreml påstår særlig har sitt opphav i Baltikum og Ukraina. Etter anneksjonen av Krym har den blitt brukt av Kreml «to legitimate armed aggression through war memory» (Gabowitsch, 2023, s. 348–350). Den samme sløyfa hadde vært brukt noen dager tidligere, da representanter fra generalkonsulatet sammen med ordføreren i Rana hadde deltatt i en seremoni i regi av «et lokalt russisk miljø» i Mo i Rana. De påfølgende årene ble den et stadig vanligere syn (RGK-fb, 2015d).

Narrative justeringer

I mai 2015 la generalkonsulatet i tillegg ned blomster ved andre sovjetiske krigsminnesmerker i Kirkenes-området – det første tilfellet av en kransenedleggingsturne i

forbindelse med seiersdagen. Denne tradisjonen skulle komme til å vokse i omfang og utbredelse de kommende årene. Også dette året ble krigshistorien – og ikke minst den felles interessen for å markere den – framstilt som den viktigste forklaringen på de gode relasjonene mellom folkene på hver side av grensa. Generalkonsulatet festet dermed grepet om fortolkningen som ble lansert året før, nemlig at ivaretagelse av minnene om «Den Store Seieren og om felles kamp av begge våre land mot fascismen» var nøkkelen «til å beholde atmosfære av et oppriktig og godt naboskap i norsk-russisk grenseland» (Generalkonsulatet, 2015).

Den ønskede oppriktigheten som generalkonsulatet her refererte til, hadde kommet til uttrykk noen måneder tidligere da både det norske Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet hadde avslått den russiske ambassadens forespørsel om å lete etter og heve et sovjetisk fly som hadde blitt skutt ned over Tanafjorden under krigen (NTB, 2015). Russland hadde samtidig foreslått en felles norsk-russisk minnemarkering for Nordflåtens falne under krigen. Også den ble avvist, noe som vakte sterk skuffelse i Øst-Finnmark:

Å ikke engang si ja til å være med på en minnemarkering for russiske Nordflåtens tapte under krigen, er ikke mindre historieløst i jubileumsåret 2015. At man tydeligvis fortsatt må være fra nord for å skjønne dette, sier mye mer enn ord om hvordan man i sør ikke ser hva krigen i nord egentlig betyr for norsk krigshistorie og for norsk-russisk felleshistorie. (Sør-Varanger avis, 2015)

Debatten i etterkant av flyvraksaken kastet lys over – og forsterket – et sterkt lokalt engasjement for å opprettholde dialogen med Russland på tross av at regjeringen støttet EU og USAs sanksjonspolitikk overfor Russland (Abelsen & Horn, 2015; Finnmarken, 2015; HighNorthNews, 2015). Ved å framstille den felles interessen for å bevare krigshistorien som selve forutsetningen for gode naboskapsrelasjoner i grenselandet, spilte generalkonsulatet på en tilsynelatende felles fortolkning om krigshistoriens betydning. Det implisitte premisset for å bevare naboskapsrelasjonene ble dermed lagt: Hvis man ønsket å fortsette å ha gode relasjoner med Russland, måtte man på norsk side vise vilje til å ta vare på den sovjetiske krigshistorien.

Seiersdagsmarkeringen i 2015 var også et av de første eksemplene på at etablerte krigsminnesmerker ble innrullert i, og brukt til å formidle Kremles militærpatriotiske narrativ. Å bruke frigjøringsmonumentet til å markere seiersdagen gjorde at det framsto mer og mer som et seiersmonument, og tok vekk oppmerksomheten fra viktige historiske realiteter knyttet til hvorfor og hvordan frigjøringen utspilte seg i Øst-Finnmark i 1944. Den røde armé hadde nemlig stoppet ved Neiden, tyskerne hadde deretter forlatt Finnmark uten å bli forfulgt av sovjetiske soldater, og norske og allierte styrker hadde deltatt med viktige forsyninger og hjelp til de krigsrammede finnmarkingene som hadde unndratt seg tyskernes tvangsevakuering (Bones & Mølmann, 2022, s. 117–170). Innrulleringen av frigjøringsmonumentet i det russiske militærpatriotiske narrative forsterket også det feilaktige inntrykket av at Sovjetunionen hadde rykket inn i Øst-Finnmark for å redde sivilbefolkningen,

mens realiteten er at Den røde armés fremrykking over grensen ble tvunget fram av taktiske og strategiske vurderinger. Det hadde aldri vært noe mål i seg selv for sovjetmyndighetene å frigjøre området (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 34; Fagertun et al., 2022, s. 54–62; Holtsmark, 2015, s. 33).

De narrative justeringene som fulgte av at generalkonsulatet utnyttet de overflatiske likhetene mellom den norske frigjøringsdagen og den russiske seiersdagen, fikk de norske seremoniene til å se ut som *norske* seiersdagsmarkeringer. På den måten så de norske lokalpolitikere ut til å støtte Kremles narrativ. Generalkonsulatet slo ikke mynt på det poenget enda, og fortsatte i stedet praksisen med å gradvis tilpasse seg stemningen og situasjonen i Nord-Norge og Øst-Finnmark. Når disse første offensive minnepolitiske grepene ikke ble møtt med norske motstemmer, åpnet det for å teste ut nye steg, som minnemarkeringer i russisk regi og mer utbredt bruk av militaristiske symboler. Under markeringer i oktober 2015 og i mai 2016 ble for eksempel selve frigjøringsmonumentet dekorert med St. Georg-sløyfe (RGK-fb, 2015a, 2016b).

Tematiske og geografiske utvidelser

I mai 2016 utvidet generalkonsulatet sin kransenedleggingsturne, både geografisk til krigsminnesmerker utenfor Sør-Varanger kommune, men også til nye historiske episoder. I 2016 inkluderte kransenedleggingsturnen besøk til partisanminnesmerker. Det foregikk i samarbeid med en annen russisk aktørs minnepolitiske offensiv, nemlig Skjold, FSBs veteranforening i Murmansk (for mer om foreningens aktivitet, se Myklebost, 2023). Et minnesmerke ved Langbunes – som Skjold hadde avduket på en av sine halvårlige minneturer i 2011 – og partisanbautaene i Kiberg ble forært med minnemarkeringer og kransenedleggelse av generalkonsulatet (RGK-fb, 2016a). I 2017 bekranset generalkonsulatet på nytt partisanmonumentene i Kiberg, sammen med turfølget i Skjolds minnetur for å markere seiersdagen (RGK-fb, 2017). Selv om det var norske deltakere i minneturene disse årene, representerte generalkonsulatets involvering noe nytt, nemlig større vilje hos de russiske aktørene til å ensidig ta initiativet til *russiske* minnemarkeringer ved krigsminnesmerker i Øst-Finnmark.

Seiersdagen i 2017 ble for eksempel markert i en russisk seremoni ved frigjøringsmonumentet, uten annen norsk representasjon enn de norske deltakerne i Skjolds minnetur. Majoriteten av deltakerne – både norske og russiske – var ikledt St. Georg-sløyfer under markeringen (RGK-fb, 2017). I 2018 sørget Skjold for at partisanene fikk enda et nytt minnesmerke, denne gangen ved Seglkollen utenfor Vardø i juli (for mer om avdukingen, se Myklebost, 2023, s. 146).² Obelisken som ble avduket i en stor seremoni den 25. juli 2018, var nesten identisk med den på

² Se også Varangerhalvøya nasjonalparkstyre til Vardøhus museumsforening (Partisanerprosjekt Krig og fred), 14.6.2017.

Langbunes, og begge har senere blitt brukt i generalkonsulatets kransenedleggings-turneer i forbindelse med seiersdagen. Ved senere anledninger har de russiske aktørene tatt initiativet, mens norske aktører har deltatt som inviterte gjester.

Partisanenes innsats har vært kontroversiell i Norge, men at de nå ble innrullert i det russiske seiersnarrativet førte også her til at viktige historiske realiteter ble tonet ned. Blant annet at tyskerne hadde rullet opp størsteparten av partisanvirksomheten i 1943, ett år før Den røde arme gikk inn i Norge, og to år før Nazi-Tysklands kapitulasjon. Mer alvorlig var utelatelsen av at flere norske partisaner hadde blitt fengslet i Sovjetunionen etter verdenskrigen (Fagertun & Bones, 2022; Huitfeldt, 1997, s. 418–425). At generalkonsulatet nå tok i bruk monumenter reist til minne om partisanene representerte både en geografisk og tematisk utvidelse av Russlands minnepolitiske nedslagsfelt i Øst-Finnmark og Nord-Norge. Det er også et av de mest illustrerende eksemplene på at norske erfaringer, perspektiver og synspunkter ble tilsidesatt gjennom generalkonsulatets symbolske appropriasjon av krigsminnesmerkene.

Russland skaper inntrykk av norsk støtte til russiske initiativer

Ved siden av å innrullere stadig flere krigsminnesmerker i seiersnarrativet, arbeidet generalkonsulatet med å skape inntrykk av at Russlands interesse for å belyse og ivareta krigshistorien hadde bred støtte i den nordnorske lokalbefolkningen. Det foregikk blant annet ved at generalkonsulatet tok på seg å støtte lokale initiativer som var i tråd med russernes ønsker. Ett slikt eksempel var da generalkonsulen i juni 2018 ba ordføreren i Vardø om å «støtte og godkjenne» den norsk-russiske vennskapsforeningen i Vardø (NoRu) sitt initiativ om å avduke et nytt krigsminnesmerke i Votteskaret. Monumentet, som skulle minne om sovjetiske flygere som hadde mistet livet over Øst-Finnmark under krigen, ville bli «en unik severdighet for Vardø kommune og bidra til forsterkning av norsk-russiske forbindelser i Nord», skrev generalkonsul Shatunovskiy-Byorno.³

Det viktigste av generalkonsulatets grep for å skape inntrykk av å ha støtte fra lokalsamfunnet, var å invitere norske politiske representanter til å delta i russiske minnemarkeringer. Under avdukingen av monumentet i Votteskaret 22. juni 2019 deltok varaordføreren i Vardø kommune sammen med en representant for det norske Luftforsvaret. Fra russisk side var det en langt større delegasjon. Generalkonsul Shatunovskiy-Byorno deltok sammen med Andrey Fomenko, representant for Murmansk дума, Aleksander Morozov ordfører i Pechenga, og varaordfører i Severomorsk Eduard Mironov. Med seg hadde de et større antall russiske ungdommer (RGk-fb, 2019a). Selv om minnesmerket var drevet fram av NoRu, passet både monumentet og datoen for avdukingen godt inn i det militærpatriotiske seiersnarrativet som generalkonsulatet allerede hadde arbeidet med å eksportere til Nord-Norge.

³NoRu til Vardø kommune, 3.10.2017. Vardø kommunes arkiv; GK Kirkenes til Vardø kommune, 18.6.2018. Vardø kommune.

Avdukingen var dessuten første gang at 22. juni ble markert i Nord-Norge. I Kremls minnepolitikk markerer datoen starten på den store fedrelandskrigen, og den vektlegges og markeres som et ledd i å skyggelegge Sovjetunionens allianse med Nazi-Tyskland årene i forkant – noe som utgjør kjernen i Russlands minnekriger med Ukraina, Baltikum, Polen og Tsjekkia (Miller, 2020).

Seiersdagsmarkeringer, eller seremonier «i sammenheng» eller «i anledning» 9. mai, var i ferd med å bli en innarbeidet og etablert tradisjon i Kirkenes-området (Generalkonsulatet, 2015; RGK-fb, 2015d). 8. mai 2018 smeltet den norske frigjøringsdagen nok en gang sammen med den russiske seiersdagen. Ordfører i Sør-Varanger, Rune Rafaelsen, og statssekretær i Forsvarsdepartementet, Tone Skogen, deltok etter den norske seremonien ved Skytterhusfjellet sammen med generalkonsul Shatunovskiy-Byorno i en russisk seremoni ved frigjøringsmonumentet like etterpå (RGK-fb, 2018a). Rafaelsen deltok også sammen med generalkonsulen da Skjold på sin nittende minnetur i mai 2019 besøkte en lang rekke krigsminnesmerker i Øst-Finnmark. De russiske gjestene var ikledt St. Georg-sløyfer og la ned blomster ved nær sagt alle sovjetiske og russiske krigsminnesmerker i Kirkenes- og Kiberg-området (RGK-fb, 2019d). I 2019 ble seiersdagen nok en gang markert den 8. mai i felleskap av norske og russiske offisielle representanter ved frigjøringsmonumentet, med taler og kransenedleggelse av generalkonsulen og varaordføreren (RGK-fb, 2019c).

Parallelt med å invitere til minnemarkeringer i Norge, ble også norske lokalpolitikere invitert til seiersdagsmarkeringer på russisk side av grensen. I 2015 hadde daværende ordfører i Sør-Varanger kommune, Cecilie Hansen, representert kommunen i en seiersdagsmarkering i Nikel, og i 2019 gjorde ordfører Rune Rafaelsen det samme (Generalkonsulatet, 2015; RGK-fb, 2015b, 2019b). Under seiersdagsmarkeringene i hjemlandet la Russland for dagen et langt tydeligere militarisert narrativ om Sovjetunionens krigsinnsats, men militærpatriotiske symboler var nå blitt et helt vanlig syn også på norsk side av grensen, i form St. Georg-sløyfer, sovjetiske flagg og stjerner på krigsminnesmerker og under minnemarkeringer i Øst-Finnmark. (RGK-fb, 2017, 2018b).

Russlands perspektiver og minnepolitiske ambisjoner kom til tydeligere uttrykk under jubileumsmarkeringen for frigjøringen av Øst-Finnmark i oktober 2019. Under en pressekonferanse etter samtaler med utenriksminister Ine Marie Eriksen Søreide, benyttet Sergei Lavrov anledningen til å «uttrykke min oppriktige takk til mine norske kolleger» for at sovjetiske graver og krigsminnesmerker i Norge ble ivaretatt «på en så forbilledlig måte». Da han avsluttet med å si at den norske holdningen var «et eksempel for alle europeere» gikk han langt i å plassere Norge som en av Russlands allierte i minnekrigene. Like etterpå beskrev han krigen i Donbas som et resultat av at «nynazistene i Ukraina dessverre fortsetter å herje» (Lavrov, 2019). Slike utsagn ga uttrykk for at Russland ikke bare brukte historien til å legitimere en aggressiv utenrikspolitikk i Ukraina, men også anså Norge som å støtte denne politikken.

Ekspansive kransenedleggingsturneer

I 2019 overtok Nikolay Konygin rollen som Russlands generalkonsul i Kirkenes. Mens hans forgjengere i all hovedsak holdt de årlige kransenedleggingsturneene for å markere seiersdagen til krigsminnesmerker i Øst-Finnmark, har Konygin bekranset nær sagt alle sovjetiske og russiske minnesmerker fra Mo i Rana i sør til Vardø i nord «i anledning Seiersdagen for Den store fedrelandskrigen» (RGK-fb, 2020d, 2021d, 2022d, 2023c). Han har i tillegg markert 23. februar, en særrussisk dag til minne om «fedrelandets forsvarere» som skal inspirere til patriotisme, offer- og forsvarsvilje (RGK-fb, 2020b, 2020c, 2021b, 2022b, 2023b), og 22. juni ved frigjøringsmonumentet (RGK-fb, 2021e, 2022a, 2023a).

Siden 2014 hadde generalkonsulatets minnepolitikk vært lavmælt og tilpasset lokale forhold. I Kirkenes-området var det frigjøringen i 1944, og i Vardø partisanhistorien som generalkonsulatet brukte til å invitere lokalpolitikere til felles minne-markeringer. Den nye generalkonsulen videreførte og utvidet denne praksisen til Nordland og Troms også. På sin kransenedleggingsturne i 2020 deltok ordføreren i Rana, Geir Waage, og ordfører i Bodø, Ida Pinnerød, på hver sin markering «i anledning 75-årsdagen for Seieren i Den store fedrelandskrigen» sammen med generalkonsulen (RGK-fb, 2020h, 2020j). Også i Alta deltok representanter for kommunen, og under bekransningen av et monument i Lebesby fikk han selskap av ordfører Sigurd K. Rafaelsen (RGK-fb, 2020e, 2020g).

I Vardø-området deltok ordfører Ørjan Jensen og kommandant ved Vardøhus festning, Odd Inge Haravik i kransenedleggelser i Kiberg sammen med ansatte fra generalkonsulatet. Under markeringen i Kiberg er alle deltakerne avbildet med St. Georg-sløyfer i jakkene (RGK-fb, 2020i). Turen kulminerte i Kirkenes, der generalkonsulatet for første gang arrangerte en separat seiersdagsmarkering den 9., og ikke 8. mai (RGK-fb, 2020f). Den norske markeringen av frigjøringsdagen hadde blitt avvirket i kommunens regi dagen i forveien, selv om generalkonsulatet også dette året framstilte den norske seremonien som en norsk seiersdagsmarkering (RGK-fb, 2020a). Generalkonsulen, med St. Georg-sløyfe på jakka, deltok ved begge anledninger sammen med fungerende ordfører i Sør-Varanger Pål Gabrielsen.

Året etterpå fikk Konygin selskap av varaordfører i Narvik, Per Kristian Arntzen, under en seremoni i Beisfjord, mens ordfører i Alstahaug, Petter Talseth, deltok i en seremoni på Tjøtta (RGK-fb, 2021g, 2021h). I Tromsø deltok Gunnar Wilhelmsen i en seremoni den 9. mai 2021, og i Mo i Rana stilte Geir Waage igjen opp sammen med generalkonsulen (RGK-fb, 2021c, 2021f). At Konygin utvidet kransenedleggingsturneene til krigsminnesmerker i Nordland og Troms representerte den største geografiske utvidelsen av generalkonsulatets minnepolitiske operasjonsområde. Det hadde bakgrunn i den tematiske utvidelsen den nye generalkonsulen gjorde. Flesteparten av de sovjetiske minnesmerkene i Nordland og Troms er nemlig reist til minne om krigsfanger som mistet livet under tvangsarbeid for tyskerne under krigen, og har lite eller ingenting med *seieren* i 1945 å gjøre. De var imidlertid, på samme

måte som partisanene i Finnmark, lenge et lite kjent kapittel i norsk krigshistorie, og det er en utbredt holdning om at norske myndigheter bærer et ansvar for at krigsfangenes historie ikke har vært bedre belyst i Norge (se for eksempel Westlie, 2015).

Fra et russisk perspektiv fungerte krigsfangemonumentene som en illustrasjon på hvor omfattende påkjenninger Sovjetunionen hadde lidd i Norge under krigen, det legitimerte generalkonsulatets interesse og aktivitet i Nordland og Troms. Viktigere var det at de kunne brukes til å illustrere hvor godt sovjetiske krigsgraver og monumenter ble behandlet i Norge. Å takke for at krigsminnesmerkene i Nord-Norge ble godt behandlet ble i økende grad generalkonsulatets måte å framstille Norge som minnepolitisk alliert med Russland. I fravær av en offisiell norsk linje som argumenterte imot fellesmarkeringer mellom russiske og norske representanter, kunne Norge dermed stilltiende og uvitende tas til inntekt for å støtte Russlands minnepolitikk. Bortsett fra Lavrovs utsagn i 2019 hadde ikke det russiske perspektivet om en minnepolitisk allianse kommet eksplisitt til syne i særlig grad, men det endret seg i forbindelse med avdukingen av det neste nye krigsminnesmerket i 2021.

Nye monumenter og norske motstemmer

I 2017 hadde det russiske forsvarsministeriet forespurt Hasvik kommune om å sette opp et monument til minne om fire sovjetiske soldater som hadde mistet livet da flyet de satt i krasjet i fjellet Andotten noen kilometer fra Sørvær på Sørøya i Finnmark. Ordfører i Hasvik, Eva Husby, var positiv til prosjektet, men spurte Kulturdepartementet om retningslinjer for prosjektet. Svaret var at det «finnes ingen fastlagte sentrale retningslinjer eller prosedyrer for behandling av slike saker».⁴ Husby ble to ganger invitert til den russiske ambassaden i Oslo for å diskutere monumentet. Etter det gikk prosessen saktere, men selv om det var lite framdrift i monumentprosjektet før i 2020, ble Husby som en av svært få norske politikere invitert til ambassadens seiersdagsmarkeringer i 2018 og 2019 (Husby, 2020).

I januar 2021 fikk Husby beskjed om at Kulturdepartementet «kan bekrefte at man fra sentrale myndigheter ikke har motforestillinger mot at et slikt nytt krigsminnesmerke reises».⁵ På russisk side ble det planlagte monumentet tillagt stor verdi, og mai 2021 ble det diskutert på øverste politiske hold, i Kremles seierskomite. Viseutenriksminister i Russland, Mikhail Bogdanov, poengterte at det ville tjene som et eksempel på at «våre militærgraver [behandles] med tilbørlig respekt selv i fravær av relevante bilaterale avtaler». At resten av møtet i hovedsak dreide seg om hvor dårlig sovjetiske krigsminnesmerker ble behandlet i resten av Europa, var et eksplisitt uttrykk for at Norge ble ansett som en minnepolitisk alliert av Russland (Kremlin.ru, 2021).

⁴ Kulturdepartementet til Husby 29.11.2017.

⁵ Kulturdepartementet til Husby, 18.01.2021.

Da monumentet ved Andotten ble avduket den 7. oktober 2021, deltok forsvarsminister Frank Bakke-Jenssen, ordfører Eva Husby og statsforvalter Elisabeth Aspaker sammen med utsendinger fra Utenriksdepartementet, Kulturdepartementet, Forsvaret og politiet. Den russiske delegasjonen bestod av generalkonsul Nikolay Konygin og militærattache ved den russiske ambassaden i Oslo, Aleksandr Kosarev. I tillegg deltok to representanter fra USAs ambassade. Generalkonsulen understreket i sin tale at monumentet var en del av «vår felles krigshistorie», og han uttrykte takknemlighet til norske myndigheter for at sovjetiske krigsgraver og minnesmerker ble behandlet på en god måte i Norge (Ambassaden, 2021; RGK-fb, 2021a). Vektleggingen av det historiske fellesskapet, og ikke minst den gjensidige nytten av å ivareta minnene om den sovjetiske krigsinnsatsen – at det var derfor det hersket gode relasjoner mellom landene – var generalkonsulatets fremgangsmåte for å framstille Norge som minnepolitisk alliert med Russland. Det hadde på ulike måter blitt repetert jevnlig helt siden 2014 uten norske innsigelser, men ved avdukingen på Sørøya kom det for første gang fram konkurrerende perspektiver.

Forsvarsminister Frank Bakke-Jensen hadde tidligere samme år støttet Forsvarets prosjekt med å reise et monument til minne om partisanenes innsats på Rena leir, der de norske spesialstyrkene har sitt hovedkvarter (Kråkenes & Tønset, 2021). Under frigjøringsjubileet i Kirkenes i 2019 hadde han på vegne av regjeringen beklaget for at de norske partisanene hadde blitt utsatt for overvåkning og mistenksomhet i etterkrigstiden (Hultgreen & Lillegård, 2019). I et intervju har han gitt uttrykk for at han mente det var nødvendig å synliggjøre den norske fortellerstemmen og markere et sterkere eierskap til historien (Bakke-Jensen, 2023).

Under avdukingen på Sørøya erklærte Bakke-Jensen at minnesmerket var en påminnelse om en tid da Sovjetunionen, USA og Norge var allierte. Han poengterte at treningen som de sovjetiske pilotene hadde fått i USA, og flyet de var på vei til Murmansk med, var en del av de alliertes hjelp til Sovjetunionen under Lend Lease-programmet. Bakke-Jensen kommenterte at også Norge hadde bistått Sovjetunionens krigsinnsats gjennom Atlanterhavskonvoiene. Ved å vektlegge det allierte aspektet var det ikke mulig for generalkonsulatet å benekte at de allierte hadde levert avgjørende støtte til den sovjetiske armeen (Bakke-Jensen, 2023). Bakke-Jensens tale minnet om at Sovjetunionens krigsinnsats ble reddet av alliert hjelp, og var implisitt en konfrontasjon med det russiske seiersnarrativet.

Monumentet på Sørøya utløste også for første gang en offentlig debatt om Russlands interesse for krigsminnesmerker i Nord-Norge. Ulike hypoteser ble lansert, blant annet om Russland forsøkte å ta vekk oppmerksomhet fra militær opprustning i grenseområdet, eller om minnesmerkene og fokuset på krigshistorien inngikk i en større russisk påvirkningsoperasjon med mål om så splid mellom «et mer russisk-vennlig Nord-Norge og et mer Russland-skeptisk Sør-Norge» (Klo, 2021; Skare, 2021). Det var viktige spørsmål, og legitime hypoteser. En annen forklaring, som i liten grad ble tatt opp i debatten, var at Russland så propagandaverdi i å kunne bruke krigsminnesmerker i Nord-Norge til å sammen med norske politikere framføre

narrativet om at Kreml bekjempet forfalskning av historien og nynazisme i Ukraina. Maria Zakharova, utenriksministeriets talskvinne, gikk langt i å bekrefte den siste hypotesen da hun kommenterte Andotten-monumentet ved å si at Russland var «sincerely grateful to the Norwegians for their invariably caring attitude to the graves of Red Army soldiers. (...) This is particularly important against the backdrop of the purposeful efforts by other countries (...) to distort the historical truth and glorify Nazism» (Zhakarova, 2021).

Minnepolitiske framstøt etter fullskala-invasjonen av Ukraina

Etter Russlands fullskala-invasjon av Ukraina i februar 2022 fortsatte generalkonsulatet tradisjonen med kransenedleggingsturneer, og i mai 2022 var blomstene ved en lang rekke minnesmerker over hele Nord-Norge bundet med St. Georg-sløyfer (RGK-fb, 2022d). Seiersdagen i Kirkenes markerte generalkonsulen for første gang uten selskap av ordføreren, etter at norske myndigheter hadde anbefalt alle kommuner å fryse alt samarbeid med offisielle russiske representanter. I talen ved frigjøringsmonumentet, der noen i forkant hadde lagt ned en krans med blå og gule blomster i solidaritet med Ukraina, hevdet han at nynazisme og nazistiske symboler var på fremvekst i Europa, og at russiske krigsminnesmerker var utsatt for hærverk i Europa. Generalkonsulen kommenterte deretter at han var «glad for å se at de fleste minnesmerker [i Norge] er i god tilstand. (...) Jeg vil også hedre initiativ av helt vanlige nordmenn, som kommer med tiltak om å bevare minner om (...) felles innsats av sovjetiske styrker og norske partisaner (Konygin, 2022).

Blomsterkransen i de ukrainske fargene ble begravd av røde, hvite og blå blomster lagt ned av tilhørere med St. Georg-sløyfer på jakka (RGK-fb, 2022e). Talen og seremonien var et tydelig uttrykk for at generalkonsulatets minnepolitiske aktivitet i Nord-Norge inngikk i den bredere russiske utenrikspolitikken og hang tett sammen med den pågående krigføringen i Ukraina. Da generalkonsulatet arrangerte en seremoni til minne om frigjøringen av Øst-Finnmark i oktober 2022, var frigjøringsmonumentet igjen dekorert på forhånd med blå og gul blomsterkrans og det ukrainske flagget, og en ukrainsk sang strømmet fra en bil i nærheten mens generalkonsulen talte. Mens store deler av publikum vendte ham ryggen, uttalte han at frigjøringen av Øst-Finnmark hadde krevd «møt, tapperhet og vilje (...). Dette er noe som trengs også i dag. Vi har en felles historie, og jeg understreker at den må vi bevare». Han avsluttet med å si at «jeg er takknemlig for den medmenneskelige holdning som norske myndigheter viser [angående behandlingen av sovjetiske krigsgraver]» (Nilsen, 2022; RGK-fb, 2022c). Insisteringen på å fortsette å ta vare på minnene om krigen kan tolkes som en appell til lokalbefolkningens lange tradisjon for å akseptere Russlands offensive minnepolitikk i Nord-Norge.

Det er ingen signaler som tyder på at generalkonsulatet vil trappe ned den propagandistiske bruken av krigsminnesmerkene i Nord-Norge og Øst-Finnmark. I forkant av generalkonsulatets seiersdagsmarkering i mai 2023 hadde noen hengt

opp anti-krigsplakater og hjerter i fargene til det ukrainske flagget på og rundt frigjøringsmonumentet i Kirkenes. Flere av disse ble fjernet og erstattet av symboler med fargene i det russiske flagget og St. Georg-sløyfer kort tid før seremonien. Generalkonsulen erklærte da at «9. mai er en hellig dag for oss, uansett hvor vi er, i Russland eller utlandet, [og] ingen kan forhindre oss fra å feire den store seieren». Også denne gangen appellerte generalkonsulen til befolkningens sympati for å ivareta den felles krigshistorien i grenselandet: Han uttalte at han var «takknemlig» for at det hadde vært få tilfeller av «respektløse forslag» om å kansellere markeringen (Staalesen & Nilsen, 2023).

Konklusjon

Russlands generalkonsulat i Kirkenes har lojalt fulgt opp Kremles mandat til den russiske utenriktjenesten, nemlig å bruke sovjetiske krigsminnesmerker i utlandet til å formidle det offisielle seiersnarrativet om andre verdenskrig. Bakgrunnen er at minnepolitikk, og spesielt narrativet om den store fedrelandskrigen, har flere sikkerhetspolitiske funksjoner for Kreml. Ved å framstille utenlandsk kritikk mot Russlands offisielle narrativ som nazistisk revansjisme har Kreml spilt på den hjemlige opinionens sterke følelser knyttet til andre verdenskrig, og legitimert påstander om at Russland er truet av fiendtlige krefter utenfor landets grenser. For å motvirke denne trusselen har Kreml ført en sikkerhetspolitisk minnepolitikk langs to parallelle spor. Det ene sporet dreier seg om å konfrontere stater som ikke deler Russlands versjon av historien. I dette konfronterende sporet blir fjerning eller omdefinering av sovjetiske krigsminnesmerker i utlandet brukt til å innlede minnekrieger. Den sikkerhetspolitiske verdien langs dette sporet er at minnekriegerne, overfor den hjemlige opinionen, kan brukes som «beviser» på at Kremles fiendebilder – og aggressive utenrikspolitikk – både er legitim og berettiget.

Det andre sporet er alliansebyggende. Ved bruke sovjetiske krigsminnesmerker i utlandet til å eksportere det militærpatriotiske narrativet har Russlands utenriksstasjoner skapt inntrykk av at vertslandet støtter Russlands versjon av historien. Langs dette sporet tilpasses minnepolitikken etter lokale forhold, og spiller på etablerte tradisjoner. Den sikkerhetspolitiske dimensjonen langs dette sporet har også en innenrikspolitisk verdi, i og med at den demonstrerer at det finnes stater i Russlands randsoner som ikke utgjør en trussel, men den er like fullt offensiv overfor mottakerlandene: Ved å bruke Russlands utenriksstasjoner til å eksportere seiersnarrativet til krigsminnesmerker i andre stater, spesielt de som har tradisjon for krigshistorisk samarbeid med Russland, har Kreml framstilt mottakerlandene som minnepolitisk allierte med Russland. Når narrativet om andre verdenskrig har så stor sikkerhetspolitisk betydning i Russland, er en minnepolitisk allianse ikke langt unna en støtteerklæring til Russlands sikkerhetspolitikk.

Overfor Norge har Russland ført en minnepolitikk langs det allianseskapende sporet, og generalkonsulatet i Kirkenes har tatt flere offensive minnepolitiske

steg i Nord-Norge siden 2014. Det første steget var å introdusere seiersdagen til Kirkenes. Det startet i 2014 ved at den norske frigjøringsdagen og den russiske seiersdagen, i generalkonsulatets pressemeldinger og innlegg på sosiale medier, ble framstilt som én og samme feiring av Den røde armés *seier*. Over de neste årene ble denne sammensmeltingen videreført, samtidig som generalkonsulatet tok det neste steget, nemlig å introdusere egne *russiske* seiersdagsmarkeringer i Kirkenes. Nesten umiddelbart fikk generalkonsulatet selskap av offentlige norske representanter under disse markeringene. Det tredje steget var da nye krigsminnesmerker – reist til minne om andre historiske episoder utenfor Kirkenes-området – fra 2017 ble innrullert i og brukt til å markere seiersdagen gjennom stadig mer omfattende kransenedleggingsturneer. I 2019 hadde *russiske* seiersdagsmarkeringer, med tilhørende militaristiske symboler og norsk deltakelse blitt naturlig gjort i Kirkenes og Øst-Finnmark.

De neste offensive minnepolitiske stegene ble tatt da generalkonsulen i 2020 utvidet den etablerte kransenedleggingsturneen til nær sagt hele Nord-Norge ved å inkludere minnesmerker i Nordland og Troms. Generalkonsulen utvidet ikke bare det geografiske nedslagsfeltet for den russiske seiersnarrativet, han sørget også for at Russlands militarisererte seiersnarrativ ekspanderte til nye historiske felt ved å bruke krigsfangemonumenter til å markere seiersdagen. Generalkonsulens neste grep var å gjennomføre årlige markeringer av dagen for fedrelandets forsvarere 23. februar, og 22. juni-markeringer ved frigjøringsmonumentet i Kirkenes. Som ved flere av seremoniene under kransenedleggingsturneene i Nordland, Troms og Finnmark og seiersdagsmarkeringene i Kirkenes, fikk han også i enkelte av disse markeringene selskap av offentlige norske representanter.

Det er den norske deltakelsen i de russiske minnemarkeringene som har gjort det mulig for generalkonsulatet å ta Norge til inntekt for å støtte Russlands kamp mot forfalskning av krigshistorien. Grunnlaget for å kunne framstille Norge og Russland som minnepolitisk allierte ble skapt ved å regelmessig understreke at ivaretagelsen av minnene om den sovjetiske krigsinnsatsen var av gjensidige nytte. Generalkonsulatets offensive minnepolitikk skapte en kausal sammenheng mellom det å ivareta – og i fellesskap minnes den sovjetiske seieren – og de gode naboskapsrelasjonene i grenselandet. De gjentatte erklæringene om russisk takknemlighet for at de sovjetiske minnesmerkene og krigsgravene var i god tilstand og ble godt behandlet i Norge, var generalkonsulatets måte å uttrykke det russiske perspektivet om den minnepolitiske alliansen mellom Norge og Russland.

Oppsummert er det ingenting i materialet som er undersøkt i forbindelse med denne artikkelen, som gir inntrykk av at norske myndigheter, verken lokale eller nasjonale, reagerte negativt på generalkonsulatets offensive minnepolitikk i denne perioden. Det nærmeste vi kommer et unntak er Frank Bakke-Jensens tale i forbindelse med avdukingen av monumentet på Sørøya, og debatten i etterkant. Kildematerialet for denne artikkelen er imidlertid ikke tilstrekkelig til å konkludere med at generalkonsulatets aktivitet ikke utløste andre reaksjoner på norsk side, og

videre forskning vil være tjent med å undersøke relevant materiale for å belyse dette viktige spørsmålet.

Konsekvensene av Russlands offensive minnepolitikk i Nord-Norge er ikke bare at Norge faktisk ble tatt til inntekt for å støtte Russlands kamp mot forfalskning av historien, men også at norske perspektiver på krigshistorien har havnet i skyggen. Viktige historiske realiteter har blitt tonet ned, og russiske perspektiver har fått legge premisene for *norsk* krigshistorie.

Referanser

- Abelsen, T. & Horn, K.-S. (2015, 19. januar). *Feil å bruke personer som har vært døde i 70 år som politisk våpen*. NRK. <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/norge-nekter-a-heve-vrak-med-russisk-krigshelt-1.12160020>
- Antonov, M. (2019). Law and memory politics in Russia. *Osteuropa-Recht*, 65(4), 410–421. <https://doi.org/10.5771/0030-6444-2019-4-410>
- Baird, K. (2012). Patterns of ambivalence: The space between memory and form. I A. T. Demo & B. Vivian (red.), *Rhetoric, remembrance, and visual form: Sighting memory*. Routledge.
- Bonder, J. (2009). On memory, trauma, public space, monuments, and memorials. *Places*, 21(1), 62–69.
- Bones, S. & Mølmann, N. P. (2022). Det første frigjorte Norge. I S. Bones (red.), *Kampen om frihet*. Orkana.
- Bækken, H. & Enstad, J. D. (2020). Identity under siege: Selective securitization of history in Putin's Russia. *The Slavonic and East European Review*, 98(2), 321–344. <https://doi.org/10.5699/slaveasteurorev2.98.2.0321>
- Dickinson, G., Blair, C. & Ott, B. L. (2010). *Places of public memory: The rhetoric of museums and memorials*. The University of Alabama Press.
- Dunkley, M. (2023). Monumental decisions: The impact of the Russo-Ukrainian war on Soviet war memorials. *The Historic Environment*, 14(2), 227–235. <https://doi.org/10.1080/17567505.2023.2207165>
- Edele, M. (2017). Fighting Russia's history wars: Vladimir Putin and the codification of World War II. *History and Memory: Studies in Representation of the Past*, 29(2), 90–124. <https://doi.org/10.2979/histmemo.29.2.05>
- Ehala, M. (2009). The bronze soldier: Identity threat and maintenance in Estonia. *Journal of Baltic Studies*, 40(1), 139–158. <https://doi.org/10.1080/01629770902722294>
- Eriksen, K. E. & Halvorsen, T. (1987). *Norge i krig: Bd. 8. Frigjøring*. Aschehoug.
- Erl, A. & Young, S. B. (2011). *Memory in culture*. Palgrave Macmillan.
- Fagertun, F. & Bones, S. (2022). Norsk og alliert motstand i Nord-Norge. I F. Fagertun (red.), *Overfall og okkupasjon*. Orkana.
- Fagertun, F., Ydstebø, P., Frøland, H.-O. & Lundemo, M. O. (2022). Frigjøringens militære forutsetninger. I S. Bones (red.), *Kampen om frihet*. Orkana.
- Fedor, J. (2017). Introduction. I M. Kangaspuro, J. Lassila & T. Zhurzhenko (red.), *War and memory in Russia, Ukraine and Belarus*. Palgrave Macmillan.
- Finmarken. (2015, 23. januar). Står opp mot Russland-nei. *Finmarken*.
- Forsberg, T. (2016). Overcoming memory conflicts: Russia, Finland and the Second World War. I T. S. Andersen & B. Törnquist-Plewa (red.), *Disputed memory: Emotions and memory politics in Central, Eastern and South-Eastern Europe*. De Gruyter.
- Gabowitsch, M. (2014). Soviet war memorials: A few biographical remarks. *Chto d'elat*, 37.
- Gabowitsch, M. (2018). The limits of iconoclasm: Soviet war memorials since the end of socialism. *International Public History*, 1(2). <https://doi.org/10.1515/iph-2018-0014>
- Gabowitsch, M. (2023). Emblems of authority, symbols of protest: Crowds and the materiality of their signs. *Social Research*, 90(2), 337–372. <https://doi.org/10.1353/sor.2023.a901708>
- Haskins, E. (2021). Victory day, family style: Grassroots war commemoration, collective memory habits, and the shaping of public affect. I K. Miklóssy & M. Kangaspuro (red.), *Conservatism and memory politics in Russia and Eastern Europe*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003251743-13>
- Henriksen, H. (2018, 20. august). *Det bortgjømte monumentet*. Sagat.
- HighNorthNews. (2015). Norge vil ikke heve russisk fly. <https://www.highnorthnews.com/nb/norge-vil-ikke-heve-russisk-fly>
- Holtmark, S. G. (2015). Om den Røde hær rykker inn i Norge ... Spørsmålet om sovjetisk deltagelse i frigjøringen av Norge 1941–1944. I F. Fagertun (red.), *Krig og frigjøring i nord*. Orkana akademisk.

- Huitfeldt, T. (1997). *De norske partisanene i Finnmark 1941–1944: I skyggen av den kalde krigen* (Bd. 3). Institutt for forsvarsstudier.
- Hultgreen, G. & Lillegård, H. (2019, 24. oktober). Sa unnskyld etter 75 år. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/sa-unnskyld-etter-75-ar/71744684>
- Husby, E. D. (2020). *Minnesmerket: Om krigen som var og mange spørsmål uten svar*. Kolofon forlag.
- Kangaspuro, M. (2021). Putin's history, politics and conservative turn. I K. Miklóssy & M. Kangaspuro (red.), *Conservatism and memory politics in Russia and Eastern Europe*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003251743-2>
- Klo, A. (2021, 31. oktober). *Tror Russland bruker krigsminnesmerker for å påvirke nordmenn*. NRK. <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/hedda-langemyr-tror-russland-bruker-krigsminnesmerker-for-a-pavirke-nordmenn-1.15708160>
- Klymenko, L. (2021). Forging common history: Russia's cultural statecraft and the Soviet Second World War monuments in Europe. I T. Forsberg & S. Mäkinen (red.), *Russia's cultural statecraft*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003141785>
- Koposov, N. E. (2018). *Memory laws, memory wars: The politics of the past in Europe and Russia*. Cambridge University Press.
- Kratochvíl, P. & Shakhanova, G. (2021). The patriotic turn and re-building Russia's historical memory: Resisting the west, leading the post-Soviet east? *Problems of Post-communism*, 68(5), 442–456. <https://doi.org/10.1080/10758216.2020.1757467>
- Kråkenes, C. & Tønset, A. E. (2021, 4. september). *Partisanene fra Finnmark blir endelig hedret*. NRK. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/brennmerket-som-kommunist-_na-blir-partisanene-hedret-sammen-med-resten-av-norges-krigshelter-1.15636190
- Lauritsen, M. E. (2020). *Mange nye helter – en retorisk analyse av taler på frigjørings- og veterandagen 8. mai* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://hdl.handle.net/10852/79240>
- Malinova, O. (2017). Political uses of the great patriotic war in post-Soviet Russia. I M. Kangaspuro, J. Lassila & T. Zhurzhenko (red.), *War and memory in Russia, Ukraine and Belarus*. Palgrave Macmillan.
- Malinova, O. (2019). Constructing the 'usable past': The evolution of the official historical narrative in post-Soviet Russia. I N. Bernsand & B. Törnquist-Plewa (red.), *Cultural and political imaginaries in Putin's Russia* (Bd. 11, s. 85–104). Brill.
- Markussen, J. (2021). Sikkerhetspolitisk minnediplomati: Opprettelsen av frigjøringsmonumentet i Kirkenes 1945–1952. *Nordisk Østforum*, 35(0), 98–116. <https://doi.org/10.23865/noros.v35.2960>
- Markussen, J. A. (2020). *Krigshistoriens livsløp: Samspillet, konkurransene og kampene om iscenesettelsen av Nord-Norges krigshistorie* [Doktorgradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin. <https://hdl.handle.net/10037/19771>
- Markussen, J. A. & Mankova, P. (2022). Krig og minnepolitikk. I S. Bones (red.), *Kampen om frihet*. Orkana.
- McGlynn, J. (2020). Constructing memory alliances: How Russia uses history to bolster its influence and undermine rivals abroad. I M. F. Cancian & C. Newlin (red.), *The diversity of Russia's military power: Five perspectives*. Center for Strategic and International Studies.
- McGlynn, J. (2023). *Memory makers: The politics of the past in Putin's Russia*. Bloomsbury.
- McGlynn, J. & Dureinovic, J. (2022). The alliance of victory: Russo-Serbian memory diplomacy. *Memory Studies*, 175069802110731. <https://doi.org/10.1177/17506980211073108>
- Miller, A. (2020). *Russia and Europe in memory wars*. NUPI.
- Miller, A. & Lipman, M. (2012). *The turns of Russian historical politics, from Perestroika to 2011*. Central European University Press. <https://doi.org/10.7829/j.ctt2jbvnd.13>
- Muller, J.-W. (2018). Introduction. I B. Bevernage & N. Wouters (red.), *The Palgrave handbook of state-sponsored history after 1945*. Palgrave Macmillan.
- Myklebost, K. A. (2023). Minnediplomati i grenseland. De russisk-norske patriotiske minneturene 2011–2019. *Nordisk Østforum*, 37, 130–155. <https://doi.org/10.23865/noros.v37.5514>
- Mälksoo, M. (2015). 'Memory must be defended': Beyond the politics of mnemonical security. *Security Dialogue*, 46(3), 221–237.
- Nielsen, T. (2022, 22. oktober). *People turn their back when Russia's consul marked liberation day*. Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/kirkenes/2022/10/people-turned-their-back-russias-consul-marking-liberation-day>
- Niven, B. (2007). War memorials at the intersection of politics, culture and memory. *Journal of War and Culture Studies*, 1(1), 39–45. https://doi.org/10.1386/jwcs.1.1.39_0
- NTB. (2015, 17. januar). *Regjeringen sier nei til Russland-samarbeid*. <https://www.itromso.no/nyheter/i/k325kk/regjeringen-sier-nei-til-russland-samarbeid>

- Plokhly, S. (2017). When Stalin lost his head: World War II and memory wars in contemporary Ukraine. I M. Kangaspuro, J. Lassila & T. Zhurzenko (red.), *War and memory in Russia, Ukraine and Belarus*. Palgrave Macmillan.
- Rowe, L. (2018). Fornuft og følelser: Norge og Russland etter Krim. *Nordisk Østforum*, 32(0). <https://doi.org/10.23865/noros.v32.1037>
- Skare, R. T. (2021, 11. november). *Med minner som våpen?* Forsvarets Forum. <https://www.forsvaretsforum.no/historie-kronikk-politikk/med-minner-som-vapen/225923>
- Soroka, G. & Krawatzek, F. (2021). When the past is not another country: The battlefields of history in Russia. *Problems of Post-Communism*, 68(5), 353–367. <https://doi.org/10.1080/10758216.2021.1966989>
- Staalesen, A. & Nilsen, T. (2023, 9. mai). *Russian diplomats stir up emotions in Norwegian border town Kirkenes*. Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2023/05/russian-diplomats-stir-emotions-norwegian-border-town-kirkenes>
- Sumartojo, S. (2018). Memorials and state-sponsored history. I B. Bevernage & N. Wouters (red.), *The Palgrave handbook of state-sponsored history after 1945*. Palgrave Macmillan.
- Sør-Varanger avis. (2015, 20. januar). Et uklokt nei. *Sør-Varanger avis*.
- Wertsch, J. V. (2021). *How nations remember: A narrative approach*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197551462.001.0001>
- Westlie, B. (2015). *Fangene som forsvant: NSB og slavearbeiderne på Nordlandsbanen*. Spartacus.
- Wijermars, M. (2016). Memory politics beyond the political domain: Historical legitimisation of the power vertical in contemporary Russian television. *Problems of Post-Communism*, 63(2), 84–93. <https://doi.org/10.1080/10758216.2015.1094719>

Kilder

- Ambassaden (Russlands ambassade i Norge sine nettsider). (2021, 7. oktober). *Om avduking av minnesmerket over sovjetiske flygere i Norge*. Russlands ambassade i Norge. Hentet 2.10.2023 fra https://norway.mid.ru/no/embassy/press-centre/news/om_avduking_av_minnesmerket_over_sovjetiske_flygere_i_norge/
- Bakke-Jensen, F. (2023, 7. januar). *Intervju med Frank Bakke-Jensen*. Intervjuet av Kari Aga Myklebost.
- Generalkonsulatet (Russlands generalkonsulat i Kirkenes sine nettsider). (2014, 9. mai). *Om feiring og markering av seiersdagen i Kirkenes* https://kirkenes.mid.ru/no/press-centre/news/om_feiring_og_markering_av_seiersdagen_i_kirkenes/
- Generalkonsulatet. (2015, 8. mai). *Om feiringer i norsk-russisk grenseland i sammenheng med 70-årsjubileum siden Seieren i Den Store Fedrelandskrigen* https://kirkenes.mid.ru/no/press-centre/news/om_feiringer_i_norsk_russisk_grenseland_i_sammenheng_med_70_rsjubileum_siden_seieren_i_den_store_fed/
- kdmid.ru. (2023). *Historical reference*. Consular information portal. Hentet 10.10.2023 fra <https://www.kdmid.ru/war-memorials/historical-reference/>
- Konygin, N. (2022). *Tale underseiersdagmarkering i Kirkenes 9. mai*.
- Kremlin.ru. (2016, 19. april). *Instructions following the 37th meeting of the Russian Pobeda (Victory) organising committee*. Kremlin.ru. Hentet 12.6.2023 fra <http://www.en.kremlin.ru/events/councils/by-council/1031/51753>
- Kremlin.ru. (2021, 20. mai). *Meeting of the Russian organising committee "Victory"*. Kremlin.ru. Hentet 2.10.2023 fra <http://www.kremlin.ru/catalog/keywords/117/events/65618>
- Lavrov, S. (2019, 25. oktober). *Sergei Lavrovs tale og svar på spørsmål under presskonferanse med Ine Marie Eriksen Søreveid i Kirkenes 25. oktober 2019*. Russlands ambassade i Norge. Hentet 2.10.2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/taler-og-innlegg/statsministeren/talergartikler/2019/tale-ved-markeringen-av-75-ar-siden-frigjoringen-av-ost-finnmark/id2675308/>
- RAPSI. (2020). *Criminal penalty for damage to war memorials fixed in Russia*. Russian Legal Information Agency. Hentet 2.10.2023 fra https://www.rapsinews.com/legislation_news/20200407/305681822.html
- RGK-fb (Russlands generalkonsulat i Kirkenes sin facebookside). (2015a, 25. oktober). *Frigjøringsmarkering*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=frigj%C3%B8ringsmonumentet&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJucyYw11XCi6XCjJcmVhdGlvb190aW11XCi6XCjJhcmdzXCi6XCj7XFxcInN0YXJ0X3llYXJcXFwiOlxcXCiYmDE1XFxcIxcXFwiczRhcnRfbW9udGhcXFwiOlxcXCiYmDE1LTFcXFwiLFxcXCjJlbmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMjVxcXFwiLFxcXCjJlbmRfbW9udGhcXFwiOlxcXCiYmDE1LTFcXFwcIxcXFwicz>

- RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNS0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNS0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D
- RGK-fb. (2015b, 9. mai). *Seiersdagsmarkering i Nikel*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=nikel>
- RGK-fb. (2015c, 9. mai). *Seiersdagsmarkering*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=naboskap&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJ9YmVhdGlvb190aW11XCiSXCJhcmRzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X3l1YXJcXFwiOlcXCIyMDE1XFxcIixcXFwic3RhcnRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE1LTFCXFwiLFxcXCJlBmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMTVcXFwiLFxcXCJlBmRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE1LTFEYXFxcIixcXFwic3RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNS0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNS0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2015d, 6. mai). *Seremoni Mo i Rana*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=rana&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJ9YmVhdGlvb190aW11XCiSXCJhcmRzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X3l1YXJcXFwiOlcXCIyMDE1XFxcIixcXFwic3RhcnRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE1LTFCXFwiLFxcXCJlBmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMTVcXFwiLFxcXCJlBmRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE1LTFEYXFxcIixcXFwic3RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNS0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNS0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2016a, 10. mai). *Seiersdagsmarkering Kirkenes*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=kiberg&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJ9YmVhdGlvb190aW11XCiSXCJhcmRzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X3l1YXJcXFwiOlcXCIyMDE2XFxcIixcXFwic3RhcnRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE2LTFCXFwiLFxcXCJlBmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMTVcXFwiLFxcXCJlBmRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE2LTFEYXFxcIixcXFwic3RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNi0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNi0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2016b, 10. mai). *Seiersdagsmarkering*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=seieren&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJ9YmVhdGlvb190aW11XCiSXCJhcmRzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X3l1YXJcXFwiOlcXCIyMDE2XFxcIixcXFwic3RhcnRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE2LTFCXFwiLFxcXCJlBmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMTVcXFwiLFxcXCJlBmRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE2LTFEYXFxcIixcXFwic3RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNi0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNi0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2017, 8. mai). *Seiersdagsmarkering m/Skjold*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=kiberg&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJ9YmVhdGlvb190aW11XCiSXCJhcmRzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X3l1YXJcXFwiOlcXCIyMDE3XFxcIixcXFwic3RhcnRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE3LTFCXFwiLFxcXCJlBmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMTdcXFwiLFxcXCJlBmRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE3LTFEYXFxcIixcXFwic3RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNy0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxNy0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2018a, 10. mai). *Seiersdagsmarkering Kirkenes*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=skogen>
- RGK-fb. (2018b, 10. mai). *Seiersdagsmarkering m/Skjold*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=oslo>
- RGK-fb. (2019a, 24. juni). *Avduking Vøtteskaret*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=mironov>
- RGK-fb. (2019b, 9. mai). *Seiersdagsmarkering i Nikel*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=nikel>
- RGK-fb. (2019c, 9. mai). *Seiersdagsmarkering Kirkenes*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=russemonumentet&filters=eyJycF9jcmVhdGlvb190aW11OjAiOiJ7XCJ9YmVhdGlvb190aW11XCiSXCJhcmRzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X3l1YXJcXFwiOlcXCIyMDE5XFxcIixcXFwic3RhcnRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE5LTFCXFwiLFxcXCJlBmRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMTlvcXFwiLFxcXCJlBmRfbW9udGhcXFwiOlcXCIyMDE5LTFEYXFxcIixcXFwic3RhcnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxOS0xLTFCXFwiLFxcXCJlBmRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAxOS0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2019d, 9. mai). *Skjolds minnetur*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=skjold>

- RGK-fb. (2022c, 22. oktober). *Frigjøringsmarkering Kirkenes*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=seremoni>
- RGK-fb. (2022d, 30. april - 7. mai). *Kransenedleggingsturne*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=i%20anledning&filters=eyJycF9jcmVhdG1vb190aW11OjAiOiJ7XCJuYW11XCi6XCJjcmVhdG1vb190aW11XCIsXCJhcmdzXCi6XCJ7XFxcInN0YXJ0X31lYXJcXFwiOlxcXCiYMDIyXFxcIixcXFwic3RhcncRfbW9udGhcXFwiOlxcXCiYMDIyLTFCXFwiLFxcXCJlbnRfeWVhclxcXCi6XFxcIjIwMjJcXFwiLFxcXCJlbnRfbW9udGhcXFwiOlxcXCiYMDIyLTFCXFxcIixcXFwic3RhcncRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAyMi0xLTFCXFwiLFxcXCJlbnRfZGF5XFxcIjpcXFwiMjAyMi0xMi0zMVxcXCJ9XCJ9In0%3D>
- RGK-fb. (2022e, 9. mai). *Seiersdagsmarkering i Kirkenes*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=seremoni>
- RGK-fb. (2023a, 22. juni). *22. juni-markering*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=22.%20juni>
- RGK-fb. (2023b, 23. februar). *Dagen for fedrelandets forsvarere*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search/?q=forsvarere>
- RGK-fb. (2023c, 9. mai). *Kransenedleggingsturne*. Facebook. <https://www.facebook.com/profile/100064359804878/search?q=i%20anledning&filters=eyJycF9jaHJvbm9fc29ydDowIjoie1wibmFtZVwiOlwiY2hyb25vc29ydFwiLFwiYXJnc1wiOlwiXCJ9IiwicnBfY3JlYXRpb25fdGltZTowIjoie1wibmFtZVwiOlwiY3JlYXRpb25fdGltZVwiLFwiYXJnc1wiOlwie1xcXCJzdGFydF95ZW5yZXFxcIjpcXFwiMjAyM1xcXCIsXFxcInN0YXJ0X21vbnRoXFxcIjpcXFwiMjAyMy0xXFxcIixcXFwiZW5kX31lYXJcXFwiOlxcXCiYMDIzXFxcIixcXFwiZW5kX21vbnRoXFxcIjpcXFwiMjAyMy0xM1xcXCIsXFxcInN0YXJ0X2RheVxcXCi6XFxcIjIwMjMtMS0xXFxcIixcXFwiZW5kX2RheVxcXCi6XFxcIjIwMjMtMTItMzFcfWwifVwifSJ9>
- TASS.ru. (2021). *Putin: Russian diplomatic missions abroad should take care of protecting memorials to Soviet soldiers*. Hentet 10.10.2023 fra <https://tass.ru/obschestvo/11426163>
- Zhakarova, M. (2021, 21. oktober). *Unveiling a monument to Soviet pilots in Norway*. MID.ru. Hentet 11.7.2023 fra https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1784209/?lang=en